

DOMINIKA CZAKON, PAULINA TENDERA

**SPRAWOZDANIE Z PRAC ZESPOŁU BADAWCZEGO REALIZUJĄCEGO
PROGRAM „KRYZYS CZY PRZEMIANA? POSTACIE «KOŃCA SZTUKI»
W ESTETYCE WSPÓŁCZESNEJ” JAKO PUNKT HARMONOGRAMU
PROJEKTU BADAWCZEGO WŁASNEGO NR NN101 108336**

Prowadzący: dr hab. Leszek Sosnowski (Kierownik Projektu Badawczego Własnego)

Afiliacja: Zakład Semiotyki Sztuki, Instytut Filozofii UJ

Skład zespołu: mgr Dominika Czakon, mgr Maciej Kałuża, mgr Marcin Lubecki, mgr Anna Maćkowiak,
mgr Iwona Malec, mgr Marcin Mołoń, mgr Paulina Tendera

Od października 2010 roku w Zakładzie Semiotyki Sztuki Instytutu Filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego odbywają się regularne spotkania seminaryjne dla doktorantów. W spotkaniach tych uczestniczą członkowie zespołu badawczego, który prowadzi dr hab. Leszek Sosnowski. W ramach seminarium podejmowane są różnorodne zagadnienia związane z filozofią i estetyką współczesną, w których elementem wyznaczającym kierunek refleksji jest problematyka „końca sztuki”.

Celem badawczym seminarium jest prześledzenie problemu, powracającego w różnych nurtach filozofii, filozofii sztuki i estetyki, wyrażanego zwrotem „koniec/zmierzch/śmierć sztuki”. W ramach programu badawczego zostało przyjęte założenie robocze, iż sformułowanie nie jest jedynie wyrazem mody intelektualnej zeszłego wieku, ale razem głębszych i poważniejszych odczuć oraz przekonań intelektualnych formułowanych w wielu dyscyplinach humanistycznych. Pytanie o to, czy przekonania te są uzasadnione, a także czy uzasadniona jest ich postać radykalna, wyrażana poglądami katastroficznymi, stanowi przedmiot spotkań naukowych uczestników seminarium. Nie ulega wątpliwości, że we współczesnej kulturze istnieje problem kryzysu, stwierdzanego na różne sposoby i przy różnych okazjach. Interesujący w tym przypadku zakres znaczeniowy jest odpowiedzią na zmiany zachodzące w obszarze sztuki, jej tworzenia i odbioru, preferowanych wartości, a w konsekwencji jej sto-

sunku do tradycji i szeroko rozumianej kultury. Tak więc problem „końca sztuki” jest wynikiem konfliktu, powstającego w ramach opozycji tradycji i nowatorstwa, i przybiera nierzadko dramatyczną postać, gdy na przykład w imię wolności wypowiedzi artystycznej nowatorstwo wkracza w sferę etyki.

Podjęmowane podczas spotkań seminaryjnych zagadnienia dotyczą różnych nurtów sztuki, ale odnotowują się również w innych obszarach filozofii oraz innych dyscyplinach humanistycznych. Problematyka końca sztuki stała się przedmiotem rozważań w kontekście zasadniczych nurtów filozoficznych dwóch ostatnich wieków, takich jak: historiozoficzny, psychoanalityczny, fenomenologiczny, hermeneutyczny, formalistyczny oraz egzystencjalistyczny. Został również uwzględniony szeroki kontekst działań artystycznych, które łączone są z „upadkiem” sztuki współczesnej. Zamierzone w ramach seminarium analizy wykraczają poza wąsko rozumianą estetykę, przywołując filozofię współczesną, która dostarcza poręczniejszych narzędzi do badania zagadnienia.

28 października 2010 roku mgr Paulina Tendera przedstawiła referat dotyczący miejsca sztuki pięknej w platońskiej hierarchii bytów. W związku z problematyką jaskini platońskiej referentka omówiła relację zachodzącą między światem zmysłowym a idealnym. Zaprezentowała tabele obrazujące hierarchię bytów w filozofii Platona w interpretacji własnej oraz z punktu widzenia metafizyki światła. Przedstawiła argumenty na rzecz nowej interpretacji miejsca sztuki mimetycznej w hierarchii bytów Platona oraz wnioski wynikające z takiego ujęcia. Referentka dowodziła, iż założenia dotyczące relacji między światem zmysłowym a idealnym niosą głębokie konsekwencje dla rozumienia roli sztuki pięknej w myśli Platona. Zwróciła uwagę, iż sztuka zainteresowana materialnym aspektem rzeczywistości znacznie bardziej zagrożona jest tzw. „końcem sztuki” niż ta, która za swój przedmiot obiera byty idealne. Stwierdzenie to rzuca nowe światło na rozumienie zjawiska „końca sztuki” w kontekście sztuki współczesnej. Seminarium zakończone zostało dyskusją wokół przedstawionego zagadnienia.

Na kolejnym spotkaniu, 5 listopada 2010 roku, mgr Maciej Kałuża – wychodząc z założeń filozofii egzystencjalistycznej – przedstawił problematykę absurdu w filozofii oraz pewne konsekwencje tego zjawiska dla sztuki. Zdefiniował pojęcie absurdu w stosunku do pojęć paradoksu, nonsensu i tragizmu. Scharakteryzował dwa ujęcia absurdu w kontekście filozoficznym: stanowisko „heroiczne” A. Camusa oraz „ironiczne” T. Nagela. Przedstawił absurd w literaturze filozoficznej, przywołując między innymi *Mit Syzyfa*, *Kaligulę*, *Obcego*, *Mdłości*. Następnie odróżnił doświadczenie absurdu od pojęcia absurdu i opisał propozycje S.M. Hallorana, M. Esslina, Camusa. W podsumowaniu referent wskazał na związki omawianych za-

gadnień z problematyką rozprawy doktorskiej oraz zwięźle omówił istotne dla pracy pojęcia, takie jak milczenie, komizm, metafora.

19 listopada 2010 roku mgr Dominika Czakon wygłosiła referat zatytułowany *Święto w muzeum. XIX wiek – czas absolutyzacji i końca sztuki*. Podczas wystąpienia referentka określiła zagadnienie, przedstawiła schemat jego opracowania oraz poszczególne punkty planu, wskazała pojawiające się wątpliwości. Tematykę badawczą scharakteryzowała jako analizę procesu przemian, jakim podlegała sztuka w XIX wieku i w początkach wieku XX. Rozważania prowadziła z perspektywy muzeum i wystawy – nowych mediów dla sztuki, które w XIX wieku stanowiły właściwe miejsce jej oglądu. Za punkt wyjścia badań przyjęła hermeneutyczną filozofię H.-G. Gadamera i jego definicję sztuki, która odwołuje się do pojęć gry, symbolu i święta. Następnie referentka podjęła próbę wyjaśnienia, dlaczego uznaje za wartościowe poznawczo zestawienie artystyczno-kulturowych idei XIX wieku z pojęciem świętowania.

Mgr Anna Maćkowiak przedstawiła referat na temat aktu estetycznego w psychoanalizie J. Lacana i J. Kristevej w dniu 3 grudnia 2010 roku. Postawiła pytanie o sens pojęcia „aktu estetycznego” we współczesnej psychoanalizie. Podkreśliła znaczenie typologii Lacana, którą podtrzymuje Kristeva. Na typologię składają się trzy „porządki” rzeczywistości: Symboliczne, Wyobrażeniowe oraz Realne. Na przykładzie ciała kobiecego referentka pokazała, jak owe porządki kształtują płć i podmiotowość oraz sytuują cielesność. To, co Symboliczne, jest tu rozumiane jako rzeczywistość kulturowa; Realne jest czystą obecnością, stanem ciągłości natury, dziedziną pozajęzykowego; zaś Wyobrażeniowe zostało porównane do Kantowskiej władzy sądenia i jest łącznikiem między Realnym a Symbolicznym jako element fantazmatyczny, symptomatyczny. Z punktu widzenia powyższych założeń, na przykładzie sztuki nowoczesnej, referentka przedstawiła rozwój i znaczenie kobiecości we współczesnej francuskiej psychoanalizie.

10 grudnia 2010 roku mgr Iwona Malec mówiła o pojęciu ideału w sztuce w świetle krytyki filozofii metafizycznej Platona dokonanej przez Eugène’a Véroona. Referentka zwięźle określiła fundamenty myśli francuskiego estetyka, określając wiek XIX jako czas istotnych przemian zachodzących w nauce, technice oraz sztuce. Następnie omówiła poszczególne punkty jego krytycznej analizy związanej z negacją idealizmu i odrzuceniem metafizyki. Zrekonstruowała definicję pojęcia ideału, zgodnie z jego dziewiętnastowiecznym rozumieniem, i wymieniła błędy interpretacyjne, które, zdaniem Véroona, popełniali teoretycy akademizmu, odwołując się do myśli Platona. Wnioski końcowe stanowiły próbę podsumowania teorii estetyki francuskiego myśliciela ze wskazaniem na cechy ją wyróżniające, takie jak

pogląd o niezależności artystycznej twórcy i braku występowania powiązań pomiędzy sztuką a dobrem i pięknem.

Mgr Marcin Mołoń 17 grudnia 2010 roku omawiał filozofię sztuki Clementa Greenberga. Wystąpienie zatytułował *Niekończąca się opowieść. Modernizm artystyczny a formalizm. Filozofia sztuki Clementa Greenberga*. Zagadnienie nie zostało wyczerpane podczas spotkania seminaryjnego. Referent podjął próbę przebadania filozoficznych założeń teorii sztuki Greenberga, które zostały przedstawione w książce *Homemade Aesthetics: Observations on Art and Taste*. Podążając za wskazaniem filozofa, referent dowodził, że modernizm artystyczny stanowi zwieńczenie ogólnego celu sztuki, jakim jest prawda o czystym uczuciu estetycznym. W tym celu omówił formalizm Greenberga jako narrację modernizmu artystycznego. Następnie zastanawiał się nad rozróżnieniem zachodzącym pomiędzy estetyką a filozofią sztuki oraz sztuką a pseudo-sztuką. Poruszył także zagadnienie obrony modernizmu w dobie późnej nowoczesności.

Podsumowaniem pracy zespołu, która przypadła na 2010 rok, były wystąpienia w ramach V Konferencji Doktorantów „Kierunki Badawcze w Filozofii”. Członkowie zespołu przygotowali referaty oraz artykuły do tomu pokonferencyjnego, który ukaże się w ramach „Zeszytów Naukowych Towarzystwa Doktorantów UJ”. Poruszono następujące zagadnienia: Paulina Tendra „Wątki neoplatonickie w twórczości R.W. Emersona”, Anna Maćkowiak „Akt estetyczny w psychoanalizie”, Marcin Mołoń „Wpływ *Krytyki władzy sądowniczej* I. Kanta na estetykę formalizmu C. Greenberga”, Iwona Malec „Linia piękna u E. Véroona”, Dominika Czakon „Charles Baudelaire – krytyk sztuki, krytyk nowoczesności”, Maciej Kałuża „Poczucie a pojęcie absurdu w twórczości A. Camusa” oraz Marcin Lubecki „Problematyka otwartości w *Przyczynekach do filozofii* Martina Heideggera”. Konferencja odbyła się w dniach 24 i 25 lutego 2011 roku, a jej organizatorami byli Towarzystwo Doktorantów UJ oraz Instytut Filozofii UJ.